

Dnro 294/D.a.6/01.06.2016

Rovaniemen kaupunki
Koulupalvelukeskus
Anna-Maria.Palo@rovaniemi.fi

Viite: Lausuntopyyntönnö 2.5.2016

LUONNOS ROVANIEMEN KAUPUNGIN KOULUJEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMAKSI

Rovaniemen kaupungin koulupalvelukeskuksessa laadittu luonnos koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaksi sisältää oikeita lähtökohtia sekä naisten ja miesten / tyttöjen ja poikien tasa-arvoisesta kohtelusta, syrjinnän ehkäisemisestä että yhdenvertaisuusperiaatteen toteuttamisesta koulutyössä. Yhdenvertaisuusperiaatteen liittäminen alkuperäiskansa saamelaisten sekä kieli-, kulttuuri- ja muiden vähemmistöryhmien kohteluun on oikea lähtökohta. Suunnitelmaan kirjatun tekstin tulee kuitenkin olla paikkansa pitävää sekä voimassa olevan lainsäädännön että muiden esitettyjen tietojen osalta. Saamelaisia koskevan osuuden tekstissä kaksi ensimmäistä lausetta pitävät paikkansa, samoin kuin suorat lainaukset Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 tekstistä. Muilta osin saamelaisia koskeva teksti on asiaa tuntemattomasti kirjoitettua ja väärää tietoa.

Saamelaiskäräjät haluaa kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin ja esittää niiden huomioimista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa, tulevassa koulutyössä ja kaupungin opetushallinnon toiminnassa:

- 1) Yhdenvertaisuusperiaate kuuluu ihmisoikeuksien ytimeen ja samalla kansalaisille turvattuihin perusoikeuksiin. Yhdenvertaisuusperiaatteessa ei ole kysymys ainoastaan suoran ja epäsuoran syrjinnän, kiusaamisen tai vihapuheen torjumisesta ja toimista suvaitsevaisuuden lisäämiseksi. Yhdenvertaisuusperiaatteessa on kysymys myös kaikkia julkisia toimijoita koskevasta positiivisesta toimintavelvoitteesta yhteiskunnassa ja tässä tapauksessa kouluyhteisössä heikommassa asemassa olevia yksilöitä ja ryhmiä kohtaan. Tämä positiivisen erityiskohtelun periaate koskee alkuperäiskansa saamelaisten lisäksi kaikkia muita heikommassa asemassa olevia ja edellyttää siten Rovaniemen kaupungilta erityisiä toimia. Positiivisen erityiskohtelun periaate edellyttää toimenpiteitä sekä kaupungin opetushallinnon viranomaisilta että koulujen rehtoreilta ja työntekijöiltä.

Suunnitelman sivulle 1 kirjattu lause, jonka mukaan ”suunnitelmassa kiinnitetään huomiota tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen ja edistämiseen mm. opiskelijavainnoinnissa, opetusta järjestettäessä, opintosuorituksia arvioitaessa ja opinto-ohjauksessa” viittaa juuri yllä mainittuun periaatteeseen.

- 2) Saamelaiskäräjät korostaa yhdenvertaisuusperiaatteen toteuttamista erityisesti opetusta järjestettäessä. Suomen perustuslaki turvaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin. Tätä oikeutta ei ole rajattu alueellisesti. Voimassa oleva opetuslainsäädäntö mahdollistaa saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa sekä aikuis- ja ammattikoulutuksessa koko maassa. Toiseksi kuitenkin ainoastaan perusopetusta ja lukiokoulutusta täydentävä saamen kielen opetus on Opetushallituksen erityisrahoittamaa. Tätä rahoitusta on käytetty myös Rovaniemen kaupungin perusopetuksessa, mutta saamen kielten opetuksen aikaansaaminen

on ollut vuosittain vaikeaa eikä kaupungilla ole erityistä suunnitelmaa saamen kielten opetuksen järjestämiseksi ja kehittämiseksi kouluissaan. Lukuvuonna 2015-2016 saamen kielen opetusta on annettu Rovaniemen kouluissa yhteensä 27:lle oppilaalle, joista 16 perusopetuksen oppilasta on saanut pohjoissaamen lähiopetusta, neljä perusopetuksen oppilasta pohjoissaamen etäopetusta, yksi perusopetuksen oppilas inarinsaamen etäopetusta ja kuusi lukio-opiskelijaa pohjoissaamen etäopetusta. Saamea on opetettu äidinkielen tasolla kahdeksalle oppilaalle. Lukiokoulutuksessa noudatetaan samoja saamen kielten kurssisuunnitelmia kuin kotiseutualueella, josta opetusta on annettu etänä. Perusopetuksessa noudatetaan uusissa opetussuunnitelman perusteissa (2014) määriteltyä ´perusopetusta täydentävän saamen kielen opetuksen´ oppimäärää.

Rovaniemen kaupunki on viime vuosina edistänyt saamelaislasten oikeutta omaan kieleensä ja kulttuuriinsa kehittämällä saamenkielisiä varhaiskasvatuspalveluita. Kaupungissa toimii pohjoissaamenkielinen päiväkotiryhmä Gálddažat Sahanperän päiväkodissa. Vuonna 2015 käynnistettiin myös pohjoissaamenkielinen kielipesä, jonka lapsimäärä on kasvussa. Kielipesätoiminta on tehokkain saamen kieliä elvyttävä toimintamuoto, jota opetus- ja kulttuuriministeriö ja Saamelaiskäräjät rahoittavat erikseen. Saamelaisen varhaiskasvatuksen järjestäminen Rovaniemen kaupungissa on suunnitelmallisempaa kuin saamen kielten kouluopetuksen järjestäminen. Varhaiskasvatuslaki edellyttää saamenkielisten lasten päivähoiton järjestämistä lapsen äidinkielenä olevalla kielellä. Kielipesätoiminta sen sijaan ei ole lakisääteistä, mistä huolimatta se on laajentunut voimakkaasti koko 2000-luvun ajan. Saamen kielipesiä on vuonna 2016 toiminnassa yhteensä 11, joista kolme saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella (Helsingissä, Oulussa ja Rovaniemellä).

- 3) Kaikki kolme Suomessa puhuttua saamen kieltä (pohjois-, inarin- ja koltansaame) ovat uhanalaisiksi luokiteltuja kieliä, mikä tarkoittaa sitä, että niiden siirtyminen uusille sukupolville on vaarantunut ja joissakin tapauksissa katkennut kokonaan. Kaikkia em. saamen kieliä puhutaan myös Rovaniemen alueella ja ne ovat uhanalaisuudestaan huolimatta edelleen myös ensiksi opittuja äidinkieliä. Kielten uhanalaisuudesta johtuen varhaiskasvatuksella ja kouluopetuksella on erityisen suuri vastuu saamen kielten ja niihin saumattomasti liittyvän oman kulttuurin siirtämisen varmistamisessa uusille sukupolville. Rovaniemen kaupungilla on tässä erityisen suuri vastuu, koska se on Suomen toiseksi suurin saamelaiskeskittymä noin 1100:lla saamelaisella kuntalaisellaan. Saamelaisväestön määrä on suurempi ainoastaan Inarin kunnassa. Suomessa on yhteensä reilut 10.000 saamelaista. Tiedot perustuvat vuonna 2015 toteutettujen saamelaiskäräjävaalien yhteydessä koottuihin tilastoihin.
- 4) Luonnoksessa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaksi (sivu 2, kappale 3) viitataan oppimateriaaleihin ja oppisisältöihin sisältyviin sukupuolisiin stereotypioihin, jotka opettajan tulisi havaita ja kiinnittää niihin erityistä huomiota. Olisi ehdottomasti tärkeä mainita, että stereotyyppiset, virheelliset, vääriä mielikuvia synnyttävät kuvaukset oppimateriaaleissa ja muussa koulutyössä käytettävässä aineistossa koskevat erityisesti alkuperäiskansa saamelaisia ja muita kieli- ja kulttuurivähemmistöjä. Opettajien tulisi kyetä näkemään vääristymät, johdattamaan oppilaat oikean tiedon lähteille ja tarkastelemaan tietoja kriittisesti. Väärä tieto ja sen synnyttämät vääristyneet mielikuvat synnyttävät kuiluja väestöryhmien välille aiheuttaen sekä syrjintää että vihapuhetta ja vaikuttavat saamelaislasten ja -nuorten itsetuntoon ja jopa tulevaisuuden valintoihin.

Suomalaisen koulun oppimateriaalit eivät yleensä sisällä lainkaan tietoja saamelaisyhteisöstä eivätkä aktiivisesta yli valtakuntien rajojen toimivasta saamelaisesta kansalaisyhteiskunnasta, saamelaisten asemasta yhtenä maailman alkuperäiskansoista ja yhtenä kansana neljässä valtiossa, saamelaisten historiasta, saamen kielistä ja niiden asemasta eri maissa, saamenkielisestä opintiestä varhaiskasvatuksesta perusopetukseen, toiselle asteelle ja useisiin yliopistoihin, saamenkielisestä mediasta, saamenkielisestä populaarikulttuurista eivätkä saamelaisista taiteista ja perinteistä. 2010-luvun saamelaisyhteisö on hyvin aktiivinen, värikäs, yhteenkuuluvuutta yli rajojen tunteva ja kansainvälisillä foorumeilla aktiivisesti toimiva alkuperäiskansa, jonka tuntemisen tulisi kuulua kaikkien yleissivistävien koulujen opetussuunnitelmiin. Erityisesti Rovaniemen, historiallisen Lapin maakunnan pääkaupungin kouluissa saamelaistietouden tulisi olla korkealla tasolla.

- 5) Rovaniemen kaupungilla on erityisen hyvät mahdollisuudet saattaa sekä saamen kielten että saamelaiseen kulttuuriin liittyvä opetus hyvälle, muiden ryhmien kanssa yhdenvertaiselle tasolle. Kaupunki on myös saamelaistiedon keskittymä, koska siellä sijaitsevat sekä Lapin yliopisto, Arktinen keskus että Saamelainen erikoiskirjasto ja siellä toimii myös aktiivinen Rovaniemen saamelaisyhdistys Mii ry. Kaupungilla on myös yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa. Koulutyötä tästä yhteistyöstä koskevat erityisesti Lapin lastenkulttuuriverkostoon kuuluva Saamelainen lastenkulttuurikeskus *Mánnu* ja Saamelaiskäräjien asettama saamelaisten koulutusasiain yhteistyöelin, johon myös Rovaniemen kaupunkia on pyydetty nimeämään edustajansa. Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimisto toimii saamelaisopetuksen valtakunnallisena kehittämisskeskuksena ja mm. jakaa valmistamansa saamenkieliset oppimateriaalit ilmaiseksi myös Rovaniemen kouluille ja varhaiskasvatusyksiköille. Saamelaiskäräjät julkaisee verkkosivuillaan www.samediggi.fi myös kouluille suunnattua ja saamelaistiedon lisäämiseen opetuksessa tarkoitettua Oktavuolta-nimistä nettilehteä.

**Edellä mainittuun perustuen Saamelaiskäräjät esittää suunnitelman luvuksi 5 seuraavaa tekstiä ja luvuksi 6 tekstiä, jonka otsikkona olisi ”Vähemmistöryhmät opetustoit-
messsa”.**

5. Alkuperäiskansa saamelaiset opetustoimessa

Saamelaiset ovat Euroopan Unionin ainoa ja Suomen perustuslaissa tunnustettu alkuperäiskansa. Suomessa on yhteensä reilut 10.000 saamelaista, joista noin kymmenesosa (noin 1.100 henkeä) asuu Rovaniemen kaupungin alueella. Lapin maakunnan alueella, jonka pääkaupunki Rovaniemi on, asuu noin puolet koko maan saamelaisväestöstä. Suomessa, siten myös Rovaniemellä, puhutaan kolmea saamen kieltä, pohjois-, inarin- ja koltansaamea, jotka kaikki ovat uhanalaisia kieliä. Uhanalaisuudestaan huolimatta kaikki kolme saamen kieltä ovat kuitenkin edelleen myös ensiksi opittuja äidinkieliä myös Rovaniemellä.

Rovaniemen kaupungin opetustoimi edistää saamen kielten ja niihin saumattomasti liittyvän saamelaisen kulttuurin opetusta ja sen saavutettavuutta opetuksen kaikilla tasoilla. Saamenkielinen varhaiskasvatus ja saamen kielten opetus antaa saamelaislapsille ja -nuorille mahdollisuuden kehittää omaa kieltään ja oppia omaan kulttuuriin liittyviä tietoja ja taitoja sekä kasvaa oman kieli- ja kulttuuriyhteisönsä aktiivisiksi jäseniksi. Opetuslainsäädäntö ja opetussuunnitelman perusteet mahdollistavat saamen kielten käyttämisen sekä opetuskielinä että opetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden sekä lyhyen ja pitkän vieraan kielen oppiaineina. Saamenkielistä varhaiskasvatusta ja

saamen kielten opetusta edistetään suunnitelmallisesti, tehden yhteistyötä Saamelaiskäräjien, yliopiston sekä paikallisen saamelaisyhdistyksen kanssa. Opetus saatetaan pysyväksi osaksi kaupungin koulujen opetussuunnitelmaa ja parannetaan sekä saamen äidinkielen että vieraan kielen opetuksen saavutettavuutta ja edellytyksiä. Kaupunki osallistuu Saamelaiskäräjien alaisuudessa toimivan saamelaisten koulutusasiain yhteistyöelimen työhön omalla edustajalla. Yhteistyössä ovat mukana mm. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus, Lapin Avi, saamelaisten kotiseutualueen kunnat ja Oulun kaupunki.

Kaikille yhteisessä opetuksessa kiinnitetään erityistä huomiota alkuperäiskansa saamelaisia koskeviin tietoihin ja opetussisältöihin, hyödyntäen kaupungissa toimivia saamelaisyhteisöä, saamelaisten historiaa ja kulttuuria tuntevia asiantuntijatahoja ja laitoksia sekä Saamelaiskäräjien valmistamaa kouluille suunnattua materiaalia. Lisäksi varmistetaan Lapin lastenkulttuuriverkostoon kuuluvan saamelaisen lastenkulttuurikeskus *Mánnun* toimintaedellytykset Rovaniemellä. Lastenkulttuurikeskuksen erityisesti edistämät taiteenalat ovat media, sarjakuva ja saamelainen lastenkulttuuri. Rovaniemen kaupunki kuuluu verkostoon.

Koulujen opettajille, varhaiskasvatuksen työntekijöille ja opetuksen hallinnossa toimiville järjestetään koulutusta saamelaisuuteen liittyvistä aiheista, jotka on mahdollista sisällyttää opetukseen ja hyödyntää päivittäisessä työssä. Saamelaisiin liittyvät stereotyyppiset, muuten väärät, puutteelliset tai kokonaan puuttuvat tiedot oppimateriaaleissa ja muussa opetuksessa käytettävässä aineistossa lisäävät syrjintää, vihapuhetta ja vaikeuttavat saamelaislasten ja -nuorten kasvamista omaan kulttuuriinsa.

Kaupungin kouluissa ja varhaiskasvatusyksiköissä huomioidaan saamelaisten merkkipäivät, joista tärkein on neljässä valtiossa samanaikaisesti juhlistettava saamelaisten kansallispäivä (*sámiid álbmotbeaivi*), jota vietetään helmikuun kuudentena päivänä (6.2.).

Lausunnosta päätti puheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio.

Tiina Sanila-Aikio, puheenjohtaja

Ulla Aikio-Puoskari, koulutussihteeri

ulla.aikio-puoskari@samediggi.fi

010 8393 112

Tiedoksi: Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Lapsiasiavaltuutettu, Rovaniemen saamelais-yhdistys Mii ry